

KULTURA BEZPIECZEŃSTWA
NAUKA – PRAKTYKA – REFLEKSJE
Nr 17, 2015 (171–189)

STRUČNÁ HISTÓRIA SÚKROMNÝCH
VOJENSKÝCH SÍL, DEFINÍCIA
A ZÁKLADNÁ TYPOLÓGIA SÚKROMNÝCH
VOJENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ (SVS)

BRIEF HISTORY OF PRIVATE MILITARY
FORCES, DEFINITION AND BASIC
TYPOLOGY OF PRIVATE MILITARY
COMPANIES (PMCS)

PETER ROZEMBERG
BORIS ĎURKECH
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika

ABSTRACT

In this article we survey the brief history of use of private military forces because historical context is crucial for understanding current discourse about the scope and possible utilization of PMCs in the future. Second part of this article offers definitions and basic typology of PMCs.

Keywords: history of PMCs, definitions of PMCs, typology of PMCs.

ÚVOD

Účasť súkromných osôb v cudzích konfliktoch je fenoménom starým, ako vojenstvo samotné. Neustále konflikty a spory v ľudskej spoločnosti viedli k potrebe vyčleniť skupinu bojovníkov, ktorí sa zaoberali výhrad-

ne vojenskou činnosťou. Dopyt po bojovníkoch viedol k vytvoreniu trhu s vojenskou silou, kde si jednotlivé strany konfliktu mohli prenajímať vojakov a kde títo vojaci za požadovanú odmenu vedome súhlasili s náborom. Nakoľko cieľom tohto prehľadového článku je podať základné informácie z histórie súkromných vojenských síl, obmedzíme sa v ňom iba na základný historický prehľad využívania súkromných vojenských síl po koniec tzv. „studenej vojny.“ V druhej časti článku sa budeme zaoberať problematikou definícií SVS a ich základnou typológiou.

STRUČNÁ HISTÓRIA SÚKROMNÝCH VOJENSKÝCH SÍL

Prvé historické záznamy o použití súkromných vojenských síl (tzv. žoldnierov) sa dajú vystopovať už v Mezopotámii. V známej bitke pri Kadeši (1294 pred n. l.) bojovali najatí numídski vojaci na strane faraóna Ramesa II.¹ Taktiež v biblických textoch sa dajú nájsť informácie o využívaní žoldnierov. Významný britský historik Paul Johnson uvádza, že aj izraelský kráľ Dávid (vládol asi 1010-970 pred n. l.) bol žoldnierom: „*Asi bude pravdou, že Dávid slúžil Saulovi v rôznych dobách, ale profesionálneho odborného výcviku sa mu dostalo ako žoldnierovi u Pelištejcov. Poznal ich metódy boja vrátane použitia nových železných zbraní a bol natolko úspešný, že sa stal feudálnym vazalom gátskeho kráľa Achiša. Mohol sa stať dokonalým Pelištejcom, ale nakoniec si vybral judský trón. Ešte ako pelištejský vojenský veliteľ a neskôr ako opozičný vodca proti chybujuúcemu Saulovi zhromaždil skupinu profesionálnych veliteľov a vojakov, ktorý mu prisahali lénnu vernosť, mali k nemu osobné putá a očakávali, že ich odmeni lénom. Tí boli tou silou, ktorá mu umožnila, aby sa stal judským kráľom po Saulovej smrti.... Dávid sa stal najúspešnejším a najpopulárnejším kráľom, ktorého kedy Izrael mal, a vytvoril taký prototyp panovníka a vladára, že po viac ako 2000 rokoch od jeho smrti hľadia Židia na jeho vládu ako na zlatý vek. Pritom jeho koruna bola v skutočnosti stále povážlivo nahnutá. Jeho najspoľahlivejší vojaci - osobná stráž - neboli vôbec Izraeliti. Šlo o cudzích žoldnierov, Cheretivov a Peletitov.*“² Aj v starovekom Grécku, kde mali jednotlivé mestské štáty svoje armády zložené z vlastných občanov, bolo zvykom prenajímať si špecialistov na boj. Kartáginská ríša bola taktiež závislá na žoldnieroch. Prvá púnska vojna (264-261 pred n. l.) medzi Kartágom a starovekým Rí-

1 SINGER, P.W.: Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry, Cornell University Press, 2003, s. 20.

2 JOHNSON, P.: Dějiny židovského národa, LEDA/ROZMLUVY, Praha, 2007, s. 61.

mom je dokonca známa pod názvom „žoldnierska vojna“, pretože najatá armáda, ktorá nebola riadne zaplatená, sa v priebehu boja vzbúrila.³ V Rímskej ríši tento trend pokračoval, pričom žoldnieri (hlavne špeciálne vycvičení lukostrelci a jazdci) boli najímaní z hospodársky najviac zaostávajúcich oblastí ríše, ako Numídia, Galia, Pyrenejský polostrov, či Kréta. S postupným rozširovaním Rímskej ríše bolo totiž stále obtiažnejšie regrutovať dostatok rodených Rimanov. Ako uvádza Singer, „na konci 3. storočia preto už v rímskych légiách bolo viac vojakov germánskeho pôvodu ako samotných etnických Rimanov.“⁴ V stredoveku bolo najímanie vojakov k vojenským účelom taktiež bežnou praxou. Predstavitelia buržoázie aj drobní šľachtici si prenajímali vojenské skupiny na svoje vlastné náklady. Z tohto dôvodu je v súčasnosti napr. v Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska (GBR) pozemné vojsko nazývané iba slovom „Army“, pretože súkromnú armádu mohol mať vo vtedajšom stredovekom Anglicku okrem panovníka ktokoľvek, kto mal peniaze na jej vytvorenie a zaplatenie. Avšak vojenské námorníctvo a neskôr aj vojenské letectvo má v GBR vždy prívlastok „kráľovské“ (Royal), nakoľko tieto druhy vojska mal k dispozícii výlučne iba panovník. Navyše, anglickí rytieri mali povinnosť slúžiť kráľovi iba 40 dní v roku a často odmietali službu v zahraničí. Pričom feudálne armády boli podľa dobových záznamov „*notoricky nekvalitné a neveriteľne nedisciplinované*“.⁵ Žoldnierov si preto stredovekí vládcovia najímali kvôli ich väčšej flexibilita a bohatým bojovým skúsenostiam. Poskytovali totiž aj špecializované služby, ktoré klasické feudálne družiny neboli schopné poskytnúť (napr. obsluha samostrelčov). Niektorí autori preto priamo poukazujú na fakt, že využitie súkromných vojenských síl bolo kľúčové pre vojenskú inováciu, a ďalší priamo spájajú početnosť tohto javu s narastajúcou „*neschopnosťou feudálneho systému reagovať na stále komplexnejšie požiadavky modernizujúcej sa spoločnosti*.“⁶ Podľa Lawrence

3 SINGER, P.W.: Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry, Cornell University Press, 2003, s. 21.

4 Ibid., s. 21.

5 PERCY, S.: Mercenaries – The History of a Norm in International Relations, Oxford University Press, 2007, s.

70. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní

bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 41.

6 AVANT, D.D.: Think again: Mercenaries, Foreign Policy 143, July-August 2004, s. 20-21. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 41.

W. Serewitza potom „*tieto inovácie postupne viedli k výraznej transformácii vojenskej i politickej praxe v Európe.*“⁷ Ako uvádza Bureš a Nedvědická, náklady na zostavenie a udržanie vlastného vojska z radov poddaných predstavovali pre stredovekých vládarov veľkú finančnú záťaž a preto sa začali v 14. storočí vyberať tzv. „*scrutagium*“ alebo príspevky na zbroj. Tieto poplatky boli následne využívané na nábor žoldnierov čo postupne viedlo k vzniku novej spoločenskej vrstvy predstavovanej mužmi, ktorých obživou bolo ponúkanie svojich schopností rôznym vojenským spoločnostiam - „*kompániám*“.⁸ Výsledok bitky preto často závisel práve na týchto spoločnostiach. Kľúčovým konfliktom z hľadiska použitia privátnych síl bola storočná vojna (1337-1453), ktorá v dobe po uzatvorení dočasného mieru v roku 1360 viedla k vzniku tzv. „*velkých*“ a „*slobodných*“ kompánií, v ktorých bez práce sa ocitnutí vojaci ponúkali svoje služby vládarom európskych štátov.⁹ Po roku 1360 údajne exitovalo až 166 slobodných kompánií, ktoré pôsobili najmä vo Francúzsku, Španielsku a Taliansku.¹⁰ Francúzski králi ako aj cirkevní predstavitelia vo Vatikáne od 15. storočia často využívali služby švajčiarskych kompánií, ktoré boli v tomto období považované za najlepšie a najspoľahlivejšie najomné vojenské sily. V prípade Francúzska tento vzťah vydržal až do roku 1830, ale už o rok neskôr bol nahradený vytvorením Cudzineckej légie.¹¹ Vo Vatikáne švajčiarska pápežská garda pôsobí dodnes a to oblečená do svojich pôvodných stredovekých rovnosiati. Tu je však potrebné zdôrazniť, že v stredoveku neexistovali národné armády, tak ako ich poznáme dnes, teda armády lojálne svojmu národu a štátu. Ako uvádza Carlos Ortiz, „*skôr išlo o vojenské nástroje ktoré boli k dispozícii vládcom, ktorí však na ich vydržovanie potrebovali značné prostriedky – vojenské výdavky v 15.-17. storočí preto predstavovali až 70% všetkých štátnych výdavkov.*“¹² Keďže stredovekí vládatelia zvyčajne nemali dostatok finančných prostriedkov na vedenie (dlhodobjších) vo-

---

7 Ibid., s. 41.

8 BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o. , Plzeň, 2011, s. 42.

9 Ibid., s. 42.

10 Ibid., s. 42.

11 ORTIZ, C.: Private Armed Forces and Global Security, s. 32. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o. , Plzeň, 2011, s. 43.

12 Ibid., s. 44.

jenských konfliktov, ich vojnové aktivity záviseli na ochote šľachticov znášať finančné náklady za prísľub podielu na vojnovnej koristi. Ako ďalej uvádza Bureš a Nedvědická, „*klúčovú úlohu zohrali súkromné vojenské sily hlavne v tridsaťročnej vojne (1618-1648), ktorej sa zúčastnili prevažne najaté jednotky pod vedením zhruba 1500 tzv. „vojenských podnikateľov“.* Medzi najznámejších z nich bezpochyby patrila Albrecht z Valdštejna, ktorého habsburský cisár Ferdinand II. povýšil do vojvodcovského stavu za to, že pre neho na svoje vlastné náklady dal dohromady armádu o veľkosti 20 000 mužov.“¹³ Avšak vražda Albrechta z Valdštejna v roku 1634 (ktorá bola s vysokou pravdepodobnosťou prevedená s vedomím cisára) poukazuje na fakt, že cez značné výhody, aké mali v tej dobe tzv. „vojenská podnikatelia“, predstavovali títo podnikatelia zároveň potenciálnych politických konkurentov. Preto sa väčšina vládcov po skončení tridsaťročnej vojny snažila ich vplyv postupne eliminovať. Vestfálsky mier (1648), ako významný medzník v histórii medzinárodných vzťahov, kládol veľký dôraz na štátnu suverenitu, čo je možné označiť ako začiatok snáh o budovanie národných armád. Navyše väčšina novoutvorených európskych armád dovoľovala v podstate až do začiatku prvej svetovej vojny medzi vyššími spoločenskými vrstvami veľmi obľúbenú možnosť vykúpenia sa z vojenskej povinnosti. Ako uvádza Peter Paret, „*napríklad v pruskej armáde v roku 1813 slúžilo iba 13% občanov zo stredných a vyšších vrstiev.*“¹⁴ K najímaniu platenej súkromnej vojenskej sily však dochádzalo aj mimo európskeho územia. Richard V. Smith uvádza, že „*v priebehu americkej vojny za nezávislosť (1775-1782) nemala britská vláda dostatok jednotiek na udržanie svojich zámorských kolónií, a preto sa obrátila na medzinárodný trh a najala si žoldnierov. Bol to tiež jeden z faktorov, ktorý zapríčinil vznik Deklarácie nezávislosti, ktorú je možné vnímať aj ako odpoveď na zmluvu uzatvorenú medzi britským panovníkom a panovníkmi niekoľkých nemeckých štátov o prenájme až 19 000 vojakov.*“¹⁵ Ako sa neskôr ukázalo, práve títo žoldnieri dopomohli Veľkej Británii prehrať vojnu, nakoľko veľká časť najatých žoldnierov dezertovala ih-

13 BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o. , Plzeň, 2011, s. 44.

14 PARET, P.: Understanding War: Essays on Clausewitz and the History of Military Power, Princenton University Press, 1992, s. 71.

15 SMITH, R.V.: Can Private Military Companies Replace Special Operational Forces?, Royal Military College of Canada. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o. , Plzeň, 2011, s. 46.

neď ako sa dostala na americké územie, kde sa následne natrvalo usadila. No aj na strane povstaleckých amerických kolónií bojovalo po boku milícií množstvo súkromných kontraktorov a to až v pomere 6 : 1 (šesť vojakov na jedného kontraktora).¹⁶

Využívanie nájomných vojenských síl bolo taktiež neoddeliteľnou súčasťou koloniálnej expanzie všetkých európskych mocností. Od začiatku 19. storočia sa tieto nájomné sily používali najmä na správu kolónií, nakoľko pri tejto činnosti bolo treba použiť relatívne veľké množstvo mužov na pomerne dlhé časové obdobie. Navyše najímané vojenské sily mali väčšie bojové skúsenosti ako vtedajšie pravidelné armády a bolo ich možné použiť aj na nasadenie vo vzdialených oblastiach sveta s celkom odlišným klimatickým prostredím. Ako dopĺňa Gerry Cleaver, *tieto súkromné jednotky boli lacnejšie ako národné armády*.¹⁷ Pomerne dôležitú úlohu pri správe kolónií zohral aj systém tzv. „výhradných zmluvných spoločností“, ktorým bola vládami európskych koloniálnych mocností zverená celá škála právomocí: *„Mohli uplatňovať monopol na obchod v danom regióne, mohli vybudovať armádu a námorníctvo, stavať pevnosti, uzatvárať zmluvy, vyhlasovať vojny, vládnuť svojim spoluobčanom a vydávať svoju vlastnú menu*.“¹⁸

Ako príklad môžeme spomenúť Východoindickú spoločnosť (East India Company), ktorá v roku 1815 kolonizovala Indický polostrov a v mene britskej vlády disponovala súkromnou vojenskou silou (armádou) o sile až 150 000 vojakov.¹⁹ Podobné spoločnosti si však vytvárali aj vlády v Holandsku, Dánsku, Švédsku či vo Francúzsku. Pričom tieto krajiny nevytvárali iba pozemné vojsko, ale mnohokrát disponovali aj kvalitným vojenským loďstvom. K postupnému úpadku súkromných vojenských síl začalo dochádzať po Veľkej francúzskej revolúcii (1789). K obrane ideálov revolúcie (spojených s nástupom nacionalizmu) bolo potrebné budovať novú

16 ORTIZ, C.: Private Armed Forces and Global Security, s. 26. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 46.

17 CLEAVER, G.: Subcontracting Military Power, s. 134. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 47.

18 SMITH, R.V.: Can Private Military Companies Replace Special Operational Forces?, Royal Military College of Canada. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 47.

19 Ibid., s. 47.

armádu občianskeho typu. S týmto krokom súviselo aj budovanie armády na základe konskripčného systému povinného pre všetkých Francúzov. Začali tak vznikať národné armády a vlády jednotlivých krajín si začali robiť nárok na právomoc nad ozbrojenou silou. Ako uvádza Kinsey, „od polovice 19. storočia si štáty nárokovali výhradnú právomoc nad použitím ozbrojenej sily a zároveň tak prijali zodpovednosť za násilie páchané svojimi občanmi.“²⁰ Za posledný konflikt, pre ktorý si nejaká európska veľmoc najala vo väčšom množstve súkromné a cudzie vojenské sily, sa považuje Krymská vojna (1853-1856). Avšak nemecké, talianske a švajčiarske jednotky najaté Veľkou Britániou už do bojov nestihli zasiahnuť.

Medzi odborníkmi dodnes neexistuje konsenzus v otázke príčin odklonu od prenajímania súkromných vojenských síl európskymi veľmocami po Krymskej vojne. Pravdepodobne najväčšiu úlohu zohral vtedajší populačný boom, ako aj rozvoj inovácií vo vojenstve, ktorým sa vysvetľuje prechod k občianskym armádam. Avšak napríklad Deborah D. Avant považuje za kľúčové „domáce politické faktory (hlavne pri vyhodnocovaní vojenských porážok) a logiku vzorového správania sa (path dependency) po tom, čo prvé štáty prešli k občianskym armádam.“²¹

Krymská vojna však neučinila definitívny koniec súkromným vojenským silám. Aj keď na určitý čas došlo k útlmu používania súkromných vojenských síl, už počas druhej svetovej vojny pôsobili v rámci Ozbrojených síl Spojených štátov amerických (OS USA) súkromní kontraktori, ktorí poskytovali najmä logistické služby či ostrahu vojenských základní USA v zahraničí. Po skončení druhej svetovej vojny sa súkromná vojenská sila využívala najmä v nespočetných ozbrojených konfliktoch v Afrike. Počas studenej vojny začali vznikať prvé privátne vojenské spoločnosti. Podľa Carlosa Ortiza za predchodcu súčasných SVS môžeme považovať britskú spoločnosť Watchguard International Ltd., ktorú v roku 1967 založil David Stirling. Táto spoločnosť bola založená v súvislosti s rastúcim dopytom po službách bývalých britských vojakov v oblasti výcviku a poradenstva a ne-

20 KINSEY, CH.: Corporate Soldiers and International Security – The Rise of Private Military Companies, Routledge, 2006, London, s. 42-43. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 48.

21 AVANT, D.D.: From Mercenary to Citizen Armies. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 49.

skôr sa špecializovala na „programy určené k potieraniu pučov.“²² Najviac zákaziek získali v arabskom svete a v Afrike. Postupne začali vznikať aj ďalšie SVS a to nielen v GBR, ale aj na území USA. Predovšetkým v súvislosti s vojnou vo Vietname. Avšak zatiaľ vždy išlo iba o logistické služby alebo výcvik jednotiek. V žiadnom prípade nešlo o poskytovanie smrtiacej sily. Napríklad SVS Vinell ešte pred ukončením kontraktu vo Vietname, získala lukratívnu zákazku na dodnes trvajúci kontrakt na výcvik saudskoarabskej Národnej gardy.

Ku skutočnému boomu súkromných vojenských síl došlo až po skončení studenej vojny a to najmä s tým súvisiacim znižovaním početných stavov armád a procesom odzbrojovania. Podľa štatistických údajov poklesol v rokoch 1985 až 2001 celosvetovo počet osôb v armáde o 27%.²³ Ako ďalej uvádza Carlos Ortiz, počet amerických vojakov na základniach mimo územie USA klesol z 520 000 v roku 1983 na 344 000 v roku 1992.²⁴ Na strane dopytu znamenal koniec studenej vojny ukončenie podpory lokálnych strán v mnohých konfliktoch zo strany USA a bývalého Sovietskeho zväzu z ideologických dôvodov. Toto nové bezpečnostné vákuum bolo navyše umocnené nechotou veľmocí angažovať sa v občianskych vojnách v zahraničí pokiaľ sa ich tieto konflikty bytostne nedotýkali, alebo neohrozovali ich národné záujmy. Ako povedal jeden z vedúcich predstaviteľov nemenovanej americkej SVS plukovník Tim Spicer: „Koniec studenej vojny umožnil novú eskaláciu dlho potlačovaných či veľmocami manipulovaných sporov. Zároveň sa väčšina riadnych armád zmenšila a priame pokrytie usmrtienia amerických vojakov v Somálsku CNN malo mrazivý dopad na ochotu vlád intervenovať v cudzích konfliktoch. My sme túto medzeru zaplnili.“²⁵ Vznik nových SVS súvisel teda najmä so skutočnosťou, že v zmenej geopolitickej realite post bipolarnej éry zákazníci SVS požadovali

22 ORTIZ, C.: Private Armed Forces and Global Security, s. 26. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 52-53.

23 FETTERLY, R.: The Demand and Supply of Peacekeeping Troops. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 53.

24 ORTIZ, C.: Private Armed Forces and Global Security, s. 26. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 54.

25 SINGER, P.W.: Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry, Cornell University Press, 2003, s. 50.

zabezpečiť odlišný rozsah bezpečnostných služieb, aký národné štáty dokázali zaistiť len s veľkými problémami.

Z tohto krátkeho historického prehľadu je vidieť, že najímanie si súkromných vojenských síl má dlhú históriu. Ako pripomína James Cockayne: „štáty vždy využívali medzinárodné právo k obmedzeniu, kontrole a kooptácii - nie však k eliminácii - nezávislej transnacionálnej komerčnej vojenskej sily.“²⁶ Aj keď sa z vyššie uvedených faktov o pôsobení súkromnej vojenskej sily môže zdať, že využívanie tzv. kontraktorov je nedielnou súčasťou medzinárodnej a národnej bezpečnosti, táto prax nie je bezproblémová ani na začiatku 21. storočia. Nakoľko však je táto problematika pomerne rozsiahla a nie je možné ju vyčerpávajúco pokryť v rozsahu niekoľkých odsekov, bude podrobnejšie rozpracovaná v inom článku.

DEFINÍCIE A ZÁKLADNÁ TYPOLÓGIA SVS

Definície SVS. Analýza určitého problému (fenoménu) je takmer nemožná bez jeho presného zadefinovania. V prípade problematiky SVS však doteraz nebola akademikmi ani odbornou verejnosťou prijatá jednotná a všeobecne prijímaná definícia súkromných vojenských spoločností - SVS, niekedy v zahraničnej odbornej literatúre tiež nazývaných súkromné vojenské a bezpečnostné spoločnosti - SVBS. Z dostupnej literatúry sa však dajú vyvodiť tri všeobecne prijímané kritériá, ktoré sú odborníkmi a akademickou obcou používané pre potreby definovania SVS a osôb, ktoré sa zúčastňujú cudzích konfliktov (tzv. žoldnierov):

1. *Sú cudzí danému konfliktu (t.j. nie sú občanmi bojujúceho štátu či štátov),*
2. *Sú primárne motivovaní túžbou po súkromnom zisku,*
3. *Priamo sa zúčastňujú bojových operácií.²⁷*

Tu sa však už dostávame k prvému problému spojenému s definovaním SVS a to je problém definovania pojmu žoldnier. Všeobecne je možné povedať, že žoldnierom je osoba, ktorá bojuje za záujmy strany ktorá ho/ju najala. Je to človek, ktorý nebojuje kvôli vlasteneckým hodnotám prípad-

26 COCKAYNE, J.: Make or Buy? Principal agent-theory and the regulation of private military companies. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 58.

27 BUREŠ, O. a kol.: Privatizace bezpečnosti – české a zahraniční zkušenosti, Grada Publishing, a.s., Praha, 2013, s. 20.

ne zákonnej povinnosti (ako napríklad príslušník národnej armády), ale za účelom finančného (alebo materiálneho) zisku. Táto definícia naráža na kritiku v tom, že by mohla byť tiež aplikovaná na všetkých profesionálnych vojakov a považovať ich za žoldnierov svojho druhu. Avšak napriek nedostatkom definícií založených na pojme žoldnier, sú práve tieto definície najčastejšie používané v tlači a literatúre pojednávajúcej o problematike SVS. No definície založené na pojme žoldnier nie sú už v súčasnosti príliš vhodné na definovanie novodobých SVS, pretože neodrážajú súčasné aspekty ich fungovania a postavenie ich zamestnancov. Väčšina súčasných SVS vykazuje celý rad „moderných“ charakteristických znakov, ktoré ich odlišujú od ich historických predchodcov. Ide najmä o nasledujúce znaky:

1. *Zretelná prezentácia podnikateľského imidžu,*
2. *Otvorená obhajoba a propagácia užitočnosti a profesionality,*
3. *Využívanie medzinárodne uznávaných právnych a finančných nástrojov pre realizáciu svojich transakcií,*
4. *Podpora výlučne medzinárodne uznaným vládam a vyhýbanie sa medzinárodným spoločenstvom neuznaným režimom.²⁸*

Ako uvádzajú Fred Schreier a Marina Caparini, „jednotliví žoldnieri obvykle skutočne nie sú schopní ponúkať rovnako komplexné služby ako súčasné SVS – väčšina z nich totiž poskytuje iba služby zamerané výhradne na priamy boj alebo veľmi špecifické výcvikové služby. SVS sú tiež schopné poskytovať svoje služby niekoľkým klientom naraz, zatiaľ čo skupiny žoldnierov vo väčšine prípadov nedisponujú takýmito možnosťami. Navyše často pracujú aj pre klientov, ktorí nie sú uznávaní medzinárodným spoločenstvom, či porušujú medzinárodné dohovory.“²⁹

Definície SVS, ktoré sa doteraz objavili v rámci diskusií medzi odbornou verejnosťou a akademikmi môžeme rozdeliť do dvoch základných skupín.

1. *Medzinárodnoprávne definície*
2. *Akademické definície*

²⁸ BRAYTON, S.: „Outsourcing War: Mercenaries and the Privatisation of Peacekeeping“, *Journal of Interational Studies* 55, No 2 (Spring 2002), s. 305.

²⁹ SCHREIER, F. – CAPARINI, M.: *Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Occasional Paper no. 6, (March 2005).

Medzinárodnoprávne definície. Vzhľadom na pretrvávajúci názor, že súčasné SVS sú v podstate vnímané ako novodobí žoldnieri, autori definícií v rámci tejto skupiny považujú za dôležité preskúmať rôzne definície pojmu žoldnier používané v súčasnom medzinárodnom práve. Ide najmä o tri dohovory medzinárodného práva. A to o Dohovor o odstránení žoldnierstva v Afrike (*Convention for the Elimination of Mercenarism in Africa*) Organizácie africkej jednoty (OAJ) z roku 1979; článok 47 Dodatkového protokolu k Ženevským dohovorom z roku 1977 a Medzinárodný dohovor OSN proti náboru, užívaniu, financovaniu a výcviku žoldnierov (*International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*) z roku 1989. Vzhľadom na nemožnosť vynútenia medzinárodného práva, v praxi tieto dohovory nemajú veľký vplyv na činnosť a reguláciu pôsobenia SVS, nakoľko ich ratifikovalo iba niekoľko desiatok štátov sveta. Napríklad posledne uvádzaný Medzinárodný dohovor OSN proti náboru, užívaniu, financovaniu a výcviku žoldnierov dodnes ratifikovalo iba 30 štátov, pričom žiadny z piatich stálych členov Bezpečnostnej rady OSN k tomuto dohovoru ani nepristúpil. Tu je však nutné podotknúť, že ani jeden z vyššie uvedených dohovorov sa priamo nezmieňuje o SVS a tieto dohovory sa skôr zasadujú za ich zrušenie, resp. za zákaz žoldnierstva. Určitý pokrok by v rámci tejto skupiny mohol priniesť návrh Medzinárodného dohovoru o regulácii, kontrole a monitoringu súkromných vojenských a bezpečnostných spoločností (*International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring of Private Military and Security Companies*), ktorý bol do OSN podaný dňa 13. 7. 2009.³⁰ Tento návrh na rozdiel od vyššie uvedených starších dohovorov zakazujúcich žoldnierstvo akceptuje SVS ako spôsob podnikania, ktorý podlieha obchodným pravidlám, pričom však vyžaduje špeciálnu kontrolu. Jeho cieľom nie je zákaz činnosti SVS, ale ich regulácia. Dohovor by tak mal viesť k vytvoreniu *Komisie pre reguláciu, kontrolu a monitoring súkromných vojenských a bezpečnostných spoločností*, ktorá by vyhodnocovala výročné správy zmluvných strán. K ratifikácii tohto dohovoru však zatiaľ nedošlo.

Mimo rámec OSN existuje tzv. „Švajčiarska iniciatíva“ (*Swiss Initiative*), čo je medzivládny proces iniciovaný švajčiarskym ministerstvom zahraničných vecí a Medzinárodným výborom Červeného kríža, ktoré sa spoločne od roku 2004 zasadujú o prijatie dokumentu, ktorý by jednoznačne potvrdil právne záväzky štátov vo vzťahu k aktivitám SVS a zároveň za-

³⁰ Dostupné na: <http://mgimo.ru/files/121626/draft.pdf>

dokumentoval „najlepšie postupy“ (good practises) štátov v tejto oblasti. Táto snaha bola odmenená úspechom v podobe podpisu dokumentu dnes známeho ako *Montreux Document*,³¹ ktorý dňa 17. 9. 2008 podpísalo 18 štátov vrátane všetkých stálych členov Bezpečnostnej rady OSN a významných exportérov (napr. Juhoafrická republika) a príjemcov služieb SVS (napr. Iracká republika, Afganská islamská republika). Podľa bodu 9 tohto dokumentu sú: „súkromné vojenské a bezpečnostné spoločnosti súkromné podnikateľské organizácie (subjekty), ktoré bez ohľadu na svoj názov, alebo označenie poskytujú zákazníkovi vojenské a/alebo bezpečnostné služby. Poskytované vojenské a bezpečnostné služby zahŕňajú najmä ozbrojenú ostrahu a ochranu osôb a objektov – ako sú dopravné konvoje, budovy a iné dôležité zariadenia; obsluhu a údržbu zbraňových systémov; stráženie väzňov a ochranu väzňov; vojenské a bezpečnostné poradenstvo, alebo výcvik miestnych vojenských síl a príslušníkov bezpečnostných zložiek.“³²

Akademické definície. Táto skupina v sebe zahrňuje veľké množstvo definícií, ktoré sa snažia definovať SVS podľa spôsobu ich použitia (nariadenia) v konfliktnom prostredí (pozri nižšie odsek Typológia SVS).

Pre potreby tohto príspevku budeme používať širšiu definíciu SVS od Simona Chestermana a Chie Lehnardt, ktorí za Súkromnú vojenskú spoločnosť považujú *spoločnosť, ponúkajúcu služby mimo jej domáci štát s potenciálom použitia smrtiacej sily, vrátane výcviku a poradenstva armádam, ktoré významne ovplyvňujú ich bojové schopnosti*.³³ Táto definícia podľa Bureša „berie do úvahy problémovosť jasného odlišenia ofenzívnych a defenzívnych operácií v oblastiach konfliktov z nízkou intenzitou boja, kde nie je žiadna jasná frontová línia. Sémantický termín „vojenské“ lepšie zachytáva charakter týchto služieb, lebo poukazuje na kvalitatívny rozdiel medzi spoločnosťami operujúcimi v konfliktných oblastiach vo vojenskom prostredí a „bezpečnostnými“ spoločnosťami, ktoré primárne strážia priestory v stabilnom prostredí.“³⁴ To je aj hlavný dôvod, prečo v tejto práci budeme pri ďalšej analýze používať pojem súkromné vojenské spoločnosti a nie sú-

31 Dostupné na: <https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/foreign-policy/international-law/international-humanitarian-law/private-military-security-companies/montreux-document.html>

32 Ibid.

33 CHESTERMAN, S. – LEHNARDT, Ch.: *From Mercenaries to Market The Rise and Regulation of Private Military Companies*, Oxford University Press, 2007, s. 3.

34 BUREŠ, O. a kol.: *Privatizace bezpečnosti – české a zahraniční zkušenosti*, Grada Publishing, a.s., Praha, 2013, s. 24.

kromné vojenské a bezpečnostné spoločnosti (SVBS), alebo súkromné bezpečnostné spoločnosti (SBS), ktoré sa v hojnom počte vyskytujú v zahraničnej odbornej literatúre (často ako synonymá). Navyše, ako uvádza O'Brien, „v rámci Európskej únie (EÚ) väčšinou platí, že miestne SBS sa na rozdiel od SVS stráňa ponúkať služby na bojovej línii v konfliktných zónach.“³⁵ Pričom na záver treba poznamenať, že rovnako ako pojem SVS ani pojem SVBS (SBS) nemá doteraz žiadnu všeobecne prijímanú definíciu.

Typológia SVS. Základná typológia SVS berie ako základ pre definovanie SVS spôsob ich použitia v boji a pochádza z pera Petera W. Singera, ktorý SVS rozdeľuje do troch základných typov podľa kritéria vzdialenosti od bojiska. Konkrétne táto typológia tzv. „hrotu kópie“ (tip of spear) rozlišuje tri druhy SVS:

1. *Spoločnosti poskytujúce priamu vojenskú podporu (military provider firms) a operujúce priamo na bojisku. Nachádzajú sa na najvyššej úrovni kópie a približujú sa najviac klasickým žoldnierom. Zamestnanci týchto spoločností môžu byť priamo zapojení do bojovej činnosti.*
2. *Vojenské konzultačné spoločnosti (military consultant firms), ktoré poskytujú strategické, operačné, výcvikové a organizačné služby, ale nie sú priamo zapojení do bojovej operácie.*
3. *Spoločnosti zaisťujúce vojenskú podporu (military support firms), ktoré zaisťujú služby nebojovej povahy, najmä logistiku, technickú podporu a spravodajské pokrytie.*³⁶

Do prvej skupiny patria predovšetkým tradičné typy SVS, ktoré boli využívané už v predchádzajúcich etapách historického vývoja. Išlo predovšetkým o vojakov v prvej línii. Ide tiež o SVS, ktoré poskytujú výcvikové služby pre bojovníkov v prvej línii, pričom ich školia všetkým nevyhnutným zručnostiam potrebným pre priamy boj. Do tejto skupiny však môžu byť zahrnuté tiež spoločnosti, ktoré poskytujú modernú vojenskú techniku (napr. moderné stíhacie lietadlá), pričom súčasťou obchodného kontraktu je aj poskytnutie vycvičených pilotov, technikov, či vysoko kvalifikovaných pozemných špecialistov na ich obsluhu.

35 O'BRIEN, K. A.: What should and what should not be regulated?, In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 31.

36 SINGER, P.W.: Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry, Cornell University Press, 2003, s. 93.

Druhý typ SVS zamestnáva prevažne bývalých vojenských dôstojníkov. Tento typ SVS totiž poskytuje širokú paletu poradenských činností, ktoré v sebe zahrňujú taktické, operačné a strategické poradenstvo nevyhnutné pre vedenie efektívnej bojovej činnosti. Ďalej poskytujú odborné poradenstvo a výcvik zamerané na viacero vojenských disciplín (*tzv. multi-tasking*), bezpečnostné audity, či iné expertné analýzy podľa požiadaviek konkrétneho zákazníka. Svojim zákazníkom dokážu poskytnúť osvojenie si najmodernejších metód riadenia ozbrojených síl, vrátane využívania najmodernejších vojenských technológií. SVS tohto typu sú dnes najčastejšie najímané taktiež mimovládnyimi a neziskovými organizáciami, ktoré pôsobia v konfliktných zónach.

Tretí typ SVS nie je ani úplne vojenskej ani polovojenskej povahy a je na hranici medzi SVS a SBS. Zamestnanci tohto typu SVS môžu poskytovať napríklad služby potrebné na ochranu prenosu dát a komunikačných kanálov, alebo vykonávať dohľad nad vojenskou technikou. Môžu tiež byť najímaní na ochranu veľmi dôležitých osôb (VIP) alebo na ochranu pracovníkov mimovládnych organizácií.

Hlavným nedostatkom Singerovej klasifikácie je podľa akademikov a odbornej verejnosti jej statickosť. Kritizujú najmä fakt, že aj SVS, ktoré prioritne vykonávajú úlohy spadajúce do tretieho typu SVS, môžu v niektorých prípadoch vykonávať i činnosti spadajúce do prvého typu SVS. Preto existujú aj iné pokusy o typológiu SVS, ktoré sa pokúšajú odstrániť vyššie uvedené nedostatky Singerovej klasifikácie. Napríklad už spomínaní Fred Schreier a Marina Caparini rozdeľujú SVS do nasledujúcich troch kategórií:

1. *Súkromné vojenské spoločnosti, ktoré poskytujú služby skôr súkromným subjektom než štátom, a preto sa nezúčastňujú ofenzívnych vojenských operácií.*
2. *Poskytovatelia nebojových služieb špecializujúci sa napríklad na odmiňovanie či iné nebojové služby vo vysoko nebezpečných oblastiach.*
3. *Súkromné vojenské spoločnosti, ktoré poskytujú svoje služby hlavne štátom za účelom prispieť k zmene strategickej situácie.³⁷*

---

³⁷ SCHREIER, F. – CAPARINI, M.: Privatising Security: In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 34.

Posledný tretí typ sa ďalej delí na „aktívne“ SVS, ktoré sa priamo zapájajú do bojových operácií a na „pasívne“ SVS, ktoré sa sústreďujú skôr na výcvik. Už spomínaný Kevin A. O’Brien navrhuje ďalšiu alternatívu pričom rozlišuje medzi SVS ponúkajúcimi operácie určené k zmene strategického terénu, a tými, ktoré ponúkajú iba operácie s lokálnym (v najužšom slova zmysle) a okamžitým dopadom.³⁸ Do prvej kategórie zahrňuje spoločnosti ponúkajúce vojenské operácie s cieľom zmeniť strategické prostredie. Tie môžu byť ofenzívne aj defenzívne, vrátane bojovej podpory, peacekeepingu, podpory operácií na vynútenie mieru, patria sem aj vojenské poraden- ské služby na podporu národných vojenských cieľov či výzvedné služby podporujúce národné bezpečnostné ciele. Druhá kategória SVS potom zahrňuje spoločnosti ponúkajúce podporné vojenské operácie, ktoré nie sú samé o sebe určené k zmene strategického prostredia prebiehajúceho konfliktu. Zahrňujú napríklad profesionalizáciu, či integračný výcvik a logis- tiku. Tretiu kategóriu predstavujú obranné, alebo ochranné bezpečnostné operácie súkromných aktérov – od rozsiahlej ochrany budov a majetku po obmedzenú ochranu jednotlivcov. Posledná štvrtá kategória v sebe zahrňa neletálne bezpečnostné operácie s lokálnym či obmedzeným dopadom – vrátane súkromnej podpory ochrany práva a polície v tranzitných krajinách, ktorým tieto kapacity chýbajú, ďalej prepravu, paramedicínske služby, ochranu konvojov s humanitárnou pomocou, ochranu utečencov, administratívu a logistiku a ďalšie nefrontové služby.³⁹

Ďalšiu možnú typológiu SVS od Carlosa Ortiza obsahuje tabuľka č. 1.⁴⁰

38 O'BRIEN, K. A.: What should and what should not be regulated?, In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 35.

39 Ibid., s. 35.

40 ORTIZ, C.: Private Armed Forces and Global Security, s. 47. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 36.

TABUĽKA Č. 1.: TYPOLÓGIA SVS PODĽA CARLOSA ORTIZA.

Predmet analýzy	David Sheerer (1988) Služby	Peter Singer (2003) Spoločnosti	Deborah Avant (2005)	
			Vojenské kontrakty	Policajné kontrakty
Boj	Vojenská operačná podpora (napr. SVS Sandyline International)	Spoločnosti ponúkajúce bojové služby (napr. SVS Executive Outcomes)	Ozbrojená operačná podpora (napr. SVS Executive Outcomes) Neozbrojená operačná podpora na bojisku (napr. SVS SAIC)	
Výcvik	Vojenské poradenstvo (napr. SVS SAIC)	Spoločnosti ponúkajúce vojenské poradenstvo (napr. SVS MPRI)	Neozbrojené vojenské poradenstvo a výcvik (napr. SVS MPRI)	Policajné poradenstvo a výcvik (napr. SVS Dyncorp v Irackej republike)
Podpora	Logistická podpora (napr. SVS PAE)	Spoločnosti ponúkajúce vojenskú podporu (napr. KBR)	Logistická podpora (napr. SVS KBR)	

Bezpečnosť	Komerčná bezpečnosť Analýza rizík Prevenia kriminality (napr. SVS Control Risk Group, Kroll)			Ozbrojená ochrana lokality (napr. SVS Blackwater v Irackej republike) Neozbrojená ochrana lokality Prevenia kriminality (napr. SVS DSL v Demokratickej republike Kongo)
Spravodajstvo	Zhromažďovanie informácií	Spoločnosti ponúkajúce vojenskú podporu		Spravodajstvo (napr. SVS CACI v Irackej republike)
Rekonštrukcia	Ochrana operácií OSN a humanitárnych akcií			

ZÁVER

Fenomén SVS je v zahraničnej odbornej literatúre široko diskutovaný nielen akademickou obcou, ale aj odbornou verejnosťou. V krajinách tzv. Západu tento diskurz prebieha už viac ako dve desaťročia. Nakoľko v podmienkach Slovenskej republiky nie je táto problematika v súčasnosti dostatočne rozpracovaná, cieľom tohto prehľadového článku bolo poskytnúť záujemcom o túto problematiku najaktuálnejší prehľad vedeckých poznatkov, ku ktorým sa zahraniční odborníci v súčasnosti dopracovali. Krátky historický exkurz o pôsobení súkromných vojenských síl v minu-

losti má za cieľ ozrejmiť skutočnosť, že súčasné SVS nie sú novodobým javom a že v rôznych podobách tieto sily pôsobili vo svete od nepamäti. Preto je možné s vysokou pravdepodobnosťou hodnotiť, že SVS ako (staro) noví aktéri medzinárodnej bezpečnosti v blízkej budúcnosti nezahynú. Skôr naopak, ich úloha sa bude pravdepodobne posilňovať a budú v budúcnosti zohrávať dôležitú úlohu pri vedení moderných ozbrojených konfliktov. S ich účasťou sa však v budúcnosti musí počítať aj po skončení konfliktu v rámci zaisťovania bezpečnosti v tzv. postkonfliktom prostredí.

Napriek tomu, že diskusia o SVS trvá už viac ako dve desaťročia, vzbudzuje táto problematika aj v súčasnosti mnoho vášní a rozporov. Veď ako sme mali možnosť sa oboznámiť v druhej časti článku, doteraz nebola prijatá žiadna všeobecne prijateľná definícia SVS, ani pre väčšinu odbornej a akademickej obce akceptovateľná základná typológia SVS. Takže aj tieto základné otázky ohľadom SVS stále len čakajú na svoje definitívne doriešenie. A to sme sa ešte nedostali k ďalším dôležitým problémom týkajúcich sa regulačných rámcov činnosti SVS, či vášne vyvolávajúcej privatizácii bezpečnosti (násillia) a s tým spojených otázok typu: aká bezpečnosť?, bezpečnosť za akú cenu?, či bezpečnosť pre koho? Využívanie služieb SVS totiž podkopáva monopol štátu a zbavuje štát výhradného práva na použitie vojenskej sily a znižuje úlohu štátu ako prvoradého ochrancu bezpečnosti svojich vlastných občanov. Súkromná vojenská sféra uprednostňuje súkromný záujem na úkor verejnej prospešnosti, čo vedie k hrozbe väčšej militarizácie sveta. Táto skutočnosť jasne poukazuje na zložitú problematiku skúmania pôsobenia súkromných vojenských síl, ktoré sa svojou činnosťou dotýkajú mnohých oblastí ľudskej činnosti - od klasických vojenských aktivít, cez právne aspekty, až po chýlostivé etické problémy spojené s existenciálnymi otázkami bytia. Niektoré tu nastolené otázky budú preto predmetom ďalších článkov.

LITERATÚRA

1. BRAYTON, S.: „Outsourcing War: Mercenaries and the Privatisation of Peacekeeping“, *Journal of Interational Studies* 55, No 2 (Spring 2002).
2. BUREŠ, O. a kol.: *Privatizace bezpečnosti – české a zahraniční zkušenosti*, Grada Publishing, a.s., Praha, 2013.
3. BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o. , Plzeň, 2011.

4. CHESTERMAN, S. – LEHNARDT, Ch.: *From Mercenaries to Market The Rise and Regulation of Private Military Companies*, Oxford University Press, 2007.
5. JOHNSON, P.: *Dějiny židovského národa*, LEDA/ROZMLUVY, Praha, 2007.
6. PARET, P.: *Understanding War: Essays on Clausewitz and the History of Military Power*, Princenton University Press, 1992.
7. SCHREIER, F. – CAPARINI, M.: *Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Occasional Paper no. 6.
8. SINGER, P.W.: *Corporate Warriors – The Rise of Privatetized Military Industry*, Cornell University Press, 2003.
9. *International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring of Private Military and Security Companies*; <http://mgimo.ru/files/121626/draft.pdf>
10. *Montreux Document*; <https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/foreign-policy/international-law/international-humanitarian-law/private-military-security-companies/montreux-document.html>